

Vladyslav Butenko

Oles Honchar Dnipro National University (Dnipro, Ukraine)

Formation of the System of Soviet Gymnastics in the Ukrainian Lands in the Beginning 1920s

The relevance of the study lies in the need to reproduce the nature and essence of gymnastics, which were strongly influenced by Soviet post-revolutionary society, which directed the accumulated energy of growth along the vector of creating new forms of motor activity. Therefore, it is no coincidence that great social importance should be given to the development of sports. The aim is to reconstruct the historical process of formation and development of gymnastics in Ukraine during the first half of the 1920s. The results of the study. The paper analyzes the formation and development of Soviet gymnastics in the USSR, as a phenomenon in Soviet mass culture occurred in the postwar period, when there was an acute shortage of essential goods and goods, in a state of colossal socio-economic and socio-political shocks, which was associated with overcoming a number of difficulties, namely: ideological, organizational, scientific and methodological. Reconstructing the historical progress of gymnastics, attention is paid to the main achievements and miscalculations, the reasons for the emergence of negative trends in the development of gymnastics in Ukraine. The focus is on the factors that contributed to the widespread spread and consolidation of Soviet ideology in sports and physical culture during this period. This situation was seriously influenced by the policy of Universal Education, which began after the end of the Civil War. The influence of Soviet ideology on the development of gymnastics in the search for new ways of scientific substantiation of the Soviet gymnastics system, as well as methods of using gymnastics in accordance with the requirements and conditions of Soviet society. Conclusions. With the arrival of Soviet power in Ukraine, gymnastics gradually began to turn into a socio-political phenomenon, which is characterized by increasing state attention to gymnastics as a powerful tool of domestic political influence on the population. Performing an educational and propaganda function, gymnastics is now becoming the ideological leader of the state, the main purpose of which was to form patriotism in Soviet citizens, to establish discipline and principles of collectivism in society.

Keywords: *Gymnastics, Physical Culture and Sports, Ideology, Sports of Higher Achievements, Soviet Society, Vseobuch*

Владислав Бутенко

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара (Дніпро, Україна)

Становлення системи радянської гімнастики на українських землях в першій половині 1920-х років

Актуальність дослідження полягає в необхідності відтворення характеру і суті спортивно-гімнастичної роботи, що знаходилися під потужним впливом радянського післяреволюційного суспільства, яке нагромаджену енергію росту спрямувало по вектору створення нових форм рухової активності людей. Відтак не випадково величезне суспільне значення має бути відведене розвитку спорту. Мета полягає в реконструкції історичного процесу становлення та розвитку спортивної гімнастики на українських теренах упродовж першої половини 1920-х рр. Результати дослідження. В роботі проаналізовано становлення та розвиток радянської спортивної гімнастики в УРСР, як явища в радянській масовій культурі, що припав на повоєнний період, коли відчувалася гостра нестача засобів і товарів першої необхідності, у стані колосальних соціально-економічних і суспільно-політичних потрясінь, що було пов'язано з подоланням цілого ряду труднощів, а саме: ідеологічних, організаційних, науково-методичних. Реконструюючи історичний поступ спортивної гімнастики, звертається увага на основні досягнення та прорахунки, причини появи негативних тенденцій у розвитку спортивної гімнастики на українських теренах. Зосереджено увагу на факторах, що сприяли впродовж зазначеного періоду широкому поширенню і закріпленню радянської ідеології в спорті та фізичній культурі. Серйозний вплив на таку ситуацію мала політика Всеобучу, що почала здійснюватися після закінчення Громадянської війни. Оцінено вплив радянської ідеології на розвиток спортивної гімнастики у річищі пошуків нових шляхів наукового обґрунтування системи радянської гімнастики, а також методів використання спортивної гімнастики відповідно до вимог та умов розвитку радянського суспільства. Висновки. Спортивна гімнастика з приходом радянської влади на українські землі поступово починає перетворюватися на суспільно-політичне явище, яке характеризується посиленням уваги держави до гімнастики як до потужного інструменту внутрішньополітичного впливу на населення. Виконуючи виховну та пропагандистську функцію, спортивна

гімнастика наразі стає ідейним провідником держави, головною метою якої було формування патріотизму у радянських громадян, встановлення в суспільстві дисципліни і принципів колективізму.

Ключові слова: *гімнастика, фізкультура і спорт, ідеологія, спорт вищих досягнень, радянське суспільство, Всеобуч*

Постановка проблеми.

Спорт набув у радянський період рис важливого соціально-культурного явища, забезпечував комунікацію всередині національних спільнот і на міжнародному рівні. У зв'язку з цим розвиток спортивної гімнастики в радянський період мав не лише суспільну, але й практичну значущість. Спортивна гімнастика як органічна частина фізичної культури і спорту служила одним із засобів фізичного виховання молодого покоління, відіграла важливу роль у формуванні особистості радянського громадянина. Для досягнення цих цілей була вибудована складна система організації спорту в СРСР, метою якої став не поступ фізкультурно-спортивної сфери як такої, а, насамперед, політична й військова доцільність. Такий аспект проблеми тривалий час залишався поза науковим дискурсом.

Аналіз публікацій.

На фаховому рівні історичні аспекти розвитку фізкультури і спорту, і гімнастики зокрема, вперше були порушені у 1930 р. Г.А. Дюпероном, який у роботі «Теория физической культуры» (Дюпернон, 1930) коротко висвітлив процес розвитку в СРСР спортивних організацій. Дослідники Л. Кун (Кун, 1982) та Є. Н. Петров (Петров, 1938) не акцентували увагу на класових відмінностях (хоча і не замовчували останні взагалі), а підкреслювали виняткову важливість фізкультури і спорту при підготовці «майбутніх бійців Червоної армії». До кола перших спеціальних праць з цієї проблематики слід віднести роботу А. Т. Брикїна та В. М. Смоленського «Гимнастика» (Брыкин, & Смоленский, 1985), де автори не тільки звертають значну увагу на теоретичні та методичні аспекти гімнастики в цілому, але й пояснюють значення гімнастики, яка, на думку дослідників, мала слугувати підвищенню фізичних сил і здоров'я радянського суспільства, готувати людей до соціалістичної праці, а також оборони Батьківщини. М. Л. Журавін «Гимнастика» (Журавин, Загрядская, & Казакевич, 2002) розглянув важливі питання теорії і методики викладання гімнастики як спортивно-педагогічної дисципліни, форми організації занять. До речі, автор використав сюжети, присвячені історії розвитку гімнастики та проведення відповідних змагань.

Мета дослідження.

Проведений аналіз історіографічного аспекту заявленої теми яскраво показав недостатній

ступінь розробки проблем розвитку радянської спортивної гімнастики. Тож мета полягає в реконструкції історичного процесу становлення та розвитку спортивної гімнастики на українських теренах упродовж першої половини 1920-х рр.

Виклад основного матеріалу.

Початковий етап розвитку радянської спортивної гімнастики на українських теренах проходив в досить складній та суперечливій ситуації. Особливо вплинула розпочата в 1918 р. війна більшовиків зі своїми політичними супротивниками, яка тривала ажно 1920 р., а також інтервенція іноземних країн (Гавердовский, & Смоленский, 2005, с. 43). Зрозуміло, що ці події забрали життя сотень тисяч людей і призвели до еміграції численної групи інтелігенції, в тому числі діячів спортивної гімнастики, що набагато ускладнило процес розвитку та становлення радянської гімнастики. У той же час комсомол приділяв увагу розвитку дитячого та юнацького спорту, хоча, звісно, і тут нерідко допускалися помилки.

Варто одразу наголосити, що з перших днів приходу радянської влади на українські землі вперше стали доступні широким масам суспільства засоби фізичної культури і спорту, зокрема й спортивна гімнастика. На початку 1919 р. відділи всеобучу починають організовувати спортивну роботу на території України. У травні 1919 р. в Києві відкриваються «Вищі курси інструкторів фізичного розвитку і допризовної підготовки». Товариство «Спорт» під керівництвом Всеобучу влаштовує перші змагання з гімнастики (Ізаков, 1960, с. 21–22).

Розгортається спортивна робота і в інших містах України. У Вінниці Всеобуч створює гімнастичний гурток, де також було збудовано спортивну площадку, водну станцію, стадіон для змагань з легкої атлетики. В Одесі і Харкові, поряд із стрімким відновленням старих спортивних товариств, створюються нові робітничі спортивні організації. На пунктах Всеобучу і в спортивних клубах з'являються політичні керівники з комсомольців активістів, які стежать за дотриманням чіткої партійної лінії та радянської ідеології серед спортсменів. Проголошувалося гасло «Спорт та гімнастика – зброя класової боротьби та перемоги; кожен робочий спортсмен та гімнаст – це солдат революції» (Линков, 1925, с. 7).

В цей же час для науково-методичного керівництва роботою розпорощених спортивних гуртків і товариств на українських теренах було створено міжвідомчий вчений комітет, а на місцях – спортивно-технічні комісії, які безпосередньо керували проведенням змагань (Линков, 1925, с. 9-10).

Проте, судячи з наявних літературних та документальних джерел, перші кроки з радянської спортивної гімнастики здійснювалися без будь-якого дотримання спадковості в розвитку цього виду спорту. Досягнення в гімнастиці, накопичений досвід колишніх спортивних товариств і клубів, система спортивних змагань та традицій фактично заперечувалися більшовиками як буржуазні атавізми, а отже, абсолютно неприйнятні в нових умовах. На перше місце ставився класовий підхід. Зрозуміло, ці фактори заважали новій владі знайти позитивне в попередньому досвіді гімнастики. Водночас ми не схильні суголосно вищезазначеним оцінкам більшовиків бути однозначними в цьому питанні, бо хоча в документах спадкоємність заперечувалася, але насправді в суспільній практиці вона все ж залишалася. Тому що залишилися педагоги, організатори спорту, самі гімнасти, тренери, науковці, спортивні бази та ін. Відтак можна небезпідставно стверджувати, що досягнення Російської імперії в галузі спортивної гімнастики слугували міцним підґрунтям для подальшого її розвитку в радянських умовах (Брыкин, & Смолевский, 1985, с. 23–24).

В.І. Ленін загострив увагу на необхідності військового виховання молоді, в тому числі за допомогою спортивної гімнастики (Петров, 1938, с. 45). Так, уже в постанові комуністичного інтернаціоналу молоді 1921 р. зазначалося, що спортивна гімнастика, боротьба з алкоголем, кінематограф, робоча література та проституція повинні бути суворо підпорядковані завданням політичної та військової боротьби пролетаріату (Україн, & Шлемин, 1977, с. 58–59). Таким чином, держава цілеспрямовано розпочала використовувати спорт як засіб підвищення обороноздатності країни, як одну з форм допризовної підготовки молоді.

У спортивній сфері все частіше лунав комуністичний заклик «весь світ насильства ми зруйнуємо», що означав інколи і повну зневагу до минулого досвіду. Партії і комсомолу довелося шукати відповіді на досить дивні з точки зору загальнонародської логіки питання, як-то: чи потрібні спортивні рекорди і індивідуальні змагання, чи слід проводити спортивні змагання із зарубіжними «буржуазними» спортсменами, які саме види спорту культивувати, виходячи з вимог нової комуністичної моралі. Відповідно до

цієї ідеології були поставлені нові завдання, які визначили зміст спортивної гімнастики (Егоров, & Боголюбов, 1984, с. 109–110). Так, зазначалося, що «потяг до спорту мав бути використаний партією як для фізичного оздоровлення підростаючого покоління робітничого класу, так і для посилення зв'язку комуністичного союзу молоді із загальною масою молоді. На фабриках і заводах слід об'єднувати робочу молодь в гуртки фізичної культури та спорту» (Егоров, & Боголюбов, 1984, с. 128). Доволі відчутний вплив на розвиток спортивної гімнастики здійснили діячі Пролеткульту та її ідеологи. Приміром, у резолюції ЦК РКП(б) зазначалося, що під виглядом спортивних змагань та боротьби робочим підносили буржуазні погляди, а також прищеплювали безглузді, збочені смаки у фізичній культурі. Мовляв, сокольські тренери під виглядом спортивної гімнастики нав'язували робітникам свої власні «напівбуржуазні» системи гімнастики: німецьку, шведську, а особливо сокольську (Егоров, & Боголюбов, 1984, с. 134–135), а також проводили свою роботу, ґрунтуючись на так званій «капіталістичній» або загальнонародській системі, а не на системі класової моралі (Брыкин, & Смолевский, 1985, с. 28).

З цих та подібних питань на початку 1920-х рр. розгорнулася гостра дискусія, яка тривала, по суті, до початку 1930-х рр. ХХ ст. У ній помітне місце зайняла боротьба з пролеткультівськими «збоченнями». Активісти Пролеткульту проповідували відмову від досягнень минулого в галузі фізичної культури, заперечували ряд видів спорту (бокс, футбол, спортивну гімнастику та ін.). Лише тому, що вони колись виникли і культивувалися в буржуазному суспільстві. «Геть спорт!», «Геть бруси!», «Створимо свої пролетарські вправи і снаряди!» – ось гасла, що висувалися пролеткультівцями. Замість занять гімнастикою рекомендувалися трудові рухи на кшталт ударів молотобійця по ковадлу. Прихильниками подібної «трудова гімнастики» були і деякі працівники ЦК. У 1920-х рр. висловлювалася думка про необхідність віддавати перевагу досягненням окремих колективів, а не індивідуальним змаганням (Голощатов, 2001, с. 112–113).

Предметом дискусії в середині 1920-х рр. постало й питання про можливість спортивних контактів з «буржуазними» спортсменами. Так, діяч Червоного спортивного інтернаціоналу Ф. Рейспер виступав проти таких контактів. Стало очевидно, що відбувається підміна понять: замість спортивної гімнастики радянська влада насаджувала трудову як найбільш корисну та доцільну до виконання (Дюперрон, 1930, с. 124–125). Уже перші декрети радянського

уряду та прокламації, а також рішення з'їздів комсомолу (1919, 1920 рр.) про фізичне виховання затвердили класовий підхід у сфері спорту та фізичній культурі. Варто зазначити, що дослідники з історії фізичного виховання вважають, що ключовою датою у становленні радянського спорту є 1918 рік, адже саме у квітні цього року було прийнято постанову ВЦВК «Про обов'язкове навчання військовому мистецтву». Ця постанова визначала, що мало бути створено Головне управління загального військового навчання і формування резервних частин Червоної Армії (Всеобуч). У його складі був організований відділ фізкультурного розвитку і спорту, який керував фізичною підготовкою в частинах Червоної Армії, на пунктах допризовної підготовки, а також серед цивільного населення (Кун, 1982, с. 212-213). Під час Всеросійської конференції пролетарських культурно-освітніх організацій у 1918 р. зазначалося, що спортивна гімнастика вже довгий час служила буржуазній молоді. Радянській же молоді, на думку учасників, фахівці та інструктори «старого типу» вкрай не підходили, адже серед них майже немає таких, які зуміли б застосувати гімнастичну систему до організації трудового побуту. Зазначалося, що гімнастичні вправи навіть шкідливі заводській роботі. Також стверджувалося, що цей «ворожий» новій державі спорт викликав «індивідуалістичні інстинкти особистого змагання», а, отже, заважав розвитку культурної свідомості радянської молоді; гімнастика, мовляв, піклується лише про гігієну тіла, в той же час повністю виключаючи гігієну духу – «гальмувала розвиток колективно мислячого суспільного борця» (Решення второго Конгресса, 1921, с. 70). Це виправдовувалося тим, що спортивно-гімнастичні секції мали на меті так званий «змагальний» принцип, який, головним чином, будувався на базі сокільської системи, яка, за думкою партійних ідеологів, суперечила радянській фізичній культурі. Ба більше, коли такі секції утворено, то вони повинні бути ліквідовані. Заняття на зразок сокільської системи мають в собі забагато індивідуалістичного та еквілібристичного матеріалу (Державний архів, Ф.559, Оп.1, Сп.1, арк. 5–6).

Попри все, зрозуміло, що заняття зі спортивною гімнастики на перших порах проводили досвідчені спеціалісти, які склалися з офіцерів та колишніх викладачів сокільської гімнастики. Перед Всеобучем постало завдання, використовуючи старих спортивних фахівців, підготувати власні пролетарські кадри інструкторів зі спортивною гімнастики. Задля цього Всеобуч організував по всій країні (насамперед, у Москві, Петрограді та Києві) мережу короткострокових цивільних та

військово-окружних курсів, шкіл, у програмах яких чільне місце займала гімнастика – як спортивна, так і польова (Україн, & Шлемин, 1977, с. 36). Поряд із ними була створена Головна військова школа фізичної освіти трудящих для підготовки фахівців з вищою освітою для Червоної Армії. Створення перших фізкультурних вищих навчальних закладів мало значення як для подальшої підготовки педагогічних кадрів, так і для наукового інтересу щодо фізичного виховання. Також відомо, що вже у Чернігові, в 1919 р., групою робітників-комсомольців був організований гімнастичний клуб юних пролетарів «Спартак», який ставився на противагу буржуазним клубам «Сокіл» та «Маккабі», з якими перший вів енергійну спортивну боротьбу (Пельменев, & Конеева, 2000, с. 36–37). За прикладом Чернігова, а потім Кременчука, в повітах Чернігівської та Кременчуцької губернії стали організовуватися відділення «Спартак», який безпосередньо підпорядковувався губернському клубу. Згодом ці спортивні товариства поширилися по всій території України (Журавин, Загрядская, & Казакевич, 2002, с. 137).

Радянська влада прийняла тверду лінію, яка полягала у знищенні знарядь сокільської системи гімнастики, проголошуючи, що «необхідно оці прибори – турник, гімнастичний кінь, парні бруси, кільця, пружинні та дерев'яні трампліни на яких проводяться заняття в багатьох спортивних клубах та школах зі спортивною гімнастики негайно прибрати» (Кузнецов, 1982, с. 23). У багатьох місцях гімнастичні снаряди, обладнані зали та інший спортивний інвентар просто знищувався. Так, змітаючи з дороги революції «контру» у вигляді гімнастики, деякі юні активісти почали масово трощити гімнастичні снаряди і вивозити їх на звалище (Кузнецов, 1982, с. 23-24).

Однак на практиці виявилось, що вилучивши ці гімнастичні снаряди проводи заняття у «секції педагогічних фізичних вправ» є неможливо. Тому поки не будуть створені нові спортивні снаряди, які відповідатимуть радянській ідеології, спортсмени продовжать на старих «буржуазних» гімнастичних снарядах. В той же час, використовувати їх дозволялося лише для вправ педагогічної гімнастики згідно з комплексу вправ, що було надіслано Вищою радою фізичної культури УСРР у 1925 р., де зазначалося, що «нова» гімнастика повинна містити «бум із сідлом, шведську стінку, шведську лаву, сходи вертикальні та горизонтальні, жердини, канати та гімнастичний козел для опорного стрибка. Кільця використовувалися лише з метою корекції та з дозволу лікаря (Державний архів, Ф.559, Оп.1, Сп.1, арк. 2–3).

У цей бурхливий і тернистий період боротьби за зміцнення радянської влади для більшовиків важливо було поєднувати фізичне та ідейно-політичне виховання молоді, щоб не дати «підступним» фахівцям зі спортивної гімнастики, налаштованим проти революції, захопити в свої руки керівництво гімнастикою. Ідеологічний зміст спортивних тренувань під впливом «пролеткультовських» поглядів і настроїв призвів до того, що гімнастика по суті перетворюється на заняття загальною фізичною підготовкою з використанням основних видів фізичних вправ. Так само і в програмах підготовки резервів армії значне місце приділялося заняттям гімнастикою; у всіх куточках країни створювалися військово-спортивні центри, які об'єднували молодь (Брыкин, & Смоленский, 1985, с. 24–25).

У школах соціалістичного виховання та фабрично-заводського учнівства, де до цього часу на заняттях використовували «сокільські» гімнастичні снаряди, було наказано негайно звільнити приміщення від них (Державний архів, Ф.559, Оп.1, Сп.1, арк. 4).

Теоретики, які принципово наполягали на виключенні гімнастики з системи фізичного виховання, пропонували замість неї ввести вправи з серпом, молотом, пилкою, шестерінкою й ін. робочими інструментами. Одним з найбільш важливих нормативів в цей час стає перетягування та перенесення звичайного мішка з піском від 30 до 80 кг, а також вправи з гвинтівкою та гранатами (Кузнецов, 1982, с. 24–25). Зрозуміло, що зі спортивною гімнастикою ці «унікальні» в історії вправи були мало чим пов'язані, хоча і видавалися за суто спортивно-гімнастичні.

Робота зі спортивної гімнастики в організаціях всеобучу велася почасти й на основі старих дореволюційних посібників із рекомендаціями з використанням засобів та методів зарубіжних систем гімнастики (німецької, шведської та ін.). Щодо програм Всеобучу, то вони значно відрізнялися за структурою та змістом, але практично у всіх спостерігалася військова спрямованість, яка особливо стала помітною у пізніші часи (Кузнецов, 1982, с. 26).

Варто відзначити, що були і прихильники системи йогів, які пропагували «психофізичну культуру» гімнастики, в якій убачали засіб не стільки фізичного, скільки духовного виховання. Водночас будь-яке виховне значення занять гімнастикою ігнорувалося (Поликарпова, 1999, с. 43).

Згідно з постановою Центрального виконавчого комітету й Ради народних Комісарів УСРР «До округових та районних рад фізичної культури трудящих УСРР» від 1925 року

поставлено завдання зворушувати самодіяльність мас та гуртувати пролетарську молодь і доросле населення до спортивних гуртків та секцій у клубах, селянських будинках, фабриках, заводах та інших підприємствах. Також затверджено «секційний» метод занять, де допускали лише гуртки дорослих, що досягли повного фізичного розвитку. Постанова припиняла діяльність спортивно-гімнастичної секції, натомість було створено «секцію педагогічних фізичних вправ». Радянське спортивне керівництво наказувало взяти в цьому напрямку «твердий курс» (Державний архів, Ф.559, Оп.1, Сп.1, арк. 8).

В документі «За єдність світового робітничо-селянського спортивно-гімнастичного руху», надісланого у червні 1925 р. до Міжнародного союзу робітничого спорту та фізкультури у Бельгію, Вища рада фізичної культури звертаючись до секцій Комуністичного спортивного інтернаціоналу висловлює стурбованість тим фактом, що радянські гімнасти не будуть представлені на першій робітничій олімпіаді. Радянська влада знаходить винними сокільський гімнастичний рух, який активно діє на території радянської України, і потужно поширює «реакційною та шовіністичною отрутою» вже не тільки серед робітничої молоді, а й закордоном (Высший совет, 1925, с. 15).

Варто також додати, що були й прогресивні й розсудливі теоретики системи Всеобучу, які займалися методикою проведення тренувань зі спортивної гімнастики. Вони обґрунтовували важливість сокільської системи гімнастики, яка має величезну кількість найрізноманітніших матеріалів, від вміння користуватися якими залежить ефективність тренування та здоров'я гімнаста. Заняття мало б починатися з дихальних та порядкових вправ, далі – вільні вправи та вправи на снарядах, стрибки та вправи з легким навантаженням (Белинович, 1923, с. 10–14). Окрім цього, лунали думки, що під час тренувань варто додавати елементи розважальних вправ, які б задовольняли як і глядачів, так і самого спортсмена. До них відносили гімнастичні ігри та піраміди, які вже почали виконувати гімнасти під час парадів (Белинович, 1923, с. 10–14).

Показовим є те, що так як нових навчальних планів не було ще вироблено, то навчальні плани підготовки зі спортивної гімнастики для чоловіків залишалися ті, які були створені ще в 1911 р. й були прийняті Союзом Руського Сокольства. Звичайно зазначалося, що навчальний план потребує негайного виправлення відповідно до радянських вимог, однак визнавалася цінність цих планів, як навчального матеріалу, а також задля того, щоб навчання спортивній гімнастиці рухалося хоча б якимось відповідно до вимог системи гімнастики. Таким чином, до навчальних

планів зі спортивної гімнастики у 1923 р. входили вправи на поперечині, паралельних брусах, кільцях, колоді, жердині і канаті, гімнастичному козлі, горизонтальних, прямовисних та похилих сходах, вправи з палками, а також стрибки, стрийові та вільні вправи (Николаев, 1923, с. 42–43).

Вже на кінець 1925 р. було укладено нову програму змагань зі спортивної гімнастики, до якої увійшли знайомі нам вправи з сокільської системи гімнастики. Змагання у жінок-гімнасток проходили з вільних вправ, вправ у рівновазі на колоді, стрибок, турник, кільця, вправи на коні в ширину з ручками, а також метання м'яча у ціль. Для чоловіків: вільні вправи, рівновага на колоді, виси на турнику, естафета з палками, стрибки, вправи на брусах та коні, лазіння по канату та підняття ваги (Державний архів, Ф.559, Оп.1, Сп.1, арк. 21–24).

З 1922–1923 рр. значно поживляється спортивно-гімнастична робота в УСРР. Особливо після того як Український Олімпійський комітет вирішив провести в серпні 1922 р. першу Всеукраїнську олімпіаду і до неї розпочалася жвава підготовка в багатьох українських губерніях. Особливо успішно робота зі спортивної гімнастики була представлена в Одесі, Миколаєві, Чернігові, Полтаві та Олександрівську (нині – Запоріжжя). З 12 по 20 серпня в Харкові відбулася Перша Всеукраїнська олімпіада, в якій взяли участь понад 70 спортсменів-гімнастів, серед яких особливо відзначилися В. Селіванов, П. Махницький, Є. Данилова, О. Серцова та ін. (Ізаков, 1960, с. 21–22). Таким чином, успіх перших великих всеукраїнських змагань свідчив про дедалі зростаючу популярність спортивної гімнастики серед суспільства радянської України.

Висновки.

Таким чином, перші кроки радянської спортивної гімнастики на українських землях були пов'язані з подоланням цілого ряду труднощів, а саме: ідеологічних, організаційних, науково-методичних. Уже в перші роки приходу більшовиків до влади почали створюватися дитячі спортивні організації, управлінські структури та установи для підготовки кадрів, деяка матеріально-технічна база та нормативна основа. Відтак було вперше акцентовано звернено увагу на здоров'я людини, рівень її фізичної підготовки. Адже домінувала ідеологічна установка – підготувати з

голодуючого, ослабленого численними війнами та епідеміями населення загін витривалих та загартованих трудівників з різних категорій населення, загартованих і стійких тілом і духом захисників своєї держави. Саме в річищі цих поглядів та настроїв відбувається становлення спортивної гімнастики. Разом із тим, слід зауважити, що цей час класична спортивна гімнастика неоднаково позитивно оцінювалася новим керівництвом. Більше того, більшовики у своїх рішеннях спочатку підтримували її ліквідацію – тож на деякий час організації зі спортивної гімнастики навіть припинили своє існування, а спортивний інвентар та спортивно-гімнастичні снаряди (кільця, кінь, бруси) були під суворою забороною чи знищувалися.

У перші роки радянської влади стали відновлюватися гімнастичні спортивні організації та секції. Однак комсомол в своєму рішенні висловився за їх ліквідацію, і на деякий час організації зі спортивної гімнастики навіть припинили своє існування. Причиною заборони класичної (сокільської) системи спортивної гімнастики стала ідеологічна невідповідність цієї системи до нових соціальних умов. Фактично з появою радянської влади на українських теренах і до середини 1920-х років став важливим часом пошуків нових шляхів наукового обґрунтування системи радянської гімнастики, а також методів використання спортивної гімнастики відповідно до вимог та умов розвитку радянського суспільства. Водночас певні зрушення відбулися в середині 1920-х рр., коли було визнано за необхідне доповнити вже існуючий комплекс снарядів турніком, брусами, кільцями, конем з ручками. Щоправда, зазначені снаряди повинні були використовуватися лише з метою фізичного навантаження і в межах обсягу суворо затверджених вправ, тож про акробатичні трюки в цей час навіть не було й мови.

Спортивна гімнастика з приходом радянської влади на українські землі поступово починає перетворюватися на суспільно-політичне явище, яке характеризується посиленням уваги держави до гімнастики як до потужного інструменту внутрішньополітичного впливу на населення. Виконуючи виховну та пропагандистську функцію, спортивна гімнастика наразі стає ідейним провідником держави, головною метою якої було формування патріотизму у радянських громадян, встановлення в суспільстві дисципліни і принципів колективізму.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

- Белинович В. Физкультура. Урок гимнастики. Спортивный журнал. 1923. № 2-3. С. 10-14.
- Брыкин А. Т., Смоленский В. М. Гимнастика. М.: Физкультура и спорт. 1985. 288 с.
- Высший совет физической культуры. За единство мирового рабоче-крестьянского спортивно-гимнастического движения. Пролетарский спорт. 1925. № 3. С. 15.
- Гавердовский Ю. К., Смоленский В. М. Спортивная гимнастика. М.: Советский спорт. 2005. 420 с.
- Голощапов Б. Р. История физической культуры и спорта: Учебное пособие для студентов высш. Пед. Учеб. Заведений. М.: Академия. 2001. 312 с.
- Державний архів Київської області. Ф.559. Оп.1, Спр.1
- Дюперрон Г. А. Теория физической культуры. Научные основы физической культуры. Систематика физических упражнений. Методика урока физического воспитания. Упражнения к урокам физического воспитания. Л.: Время. 1930. 620 с.
- Егоров А. Г., Боголюбов К. М. Коммунистическая партия Советского Союза в резолюциях и решениях съездов, конференций и пленумов ЦК: 1922-1925. Изд-во полит. лит-ры, 1984. Т. 3.
- Журавин М. Л., Загрядская О. В., Казакевич Н. В. Гимнастика: учеб. для студ. высш. пед. учеб. заведений; Под ред. М. Л. Журавина, Н. К. Миньшикова. 2-е изд., стер. М.: Академия. 2002. 448 с.
- Ізаків П. Етапи великого шляху. Фізкультура і спорт. 1960. № 11. С. 21–22.
- Кузнецов Б. А. Спортивная гимнастика в СССР. Справочник. Москва: Физкультура и спорт. 1982. 272 с.
- Кун Л. Всеобщая история физической культуры и спорта: Пер. с венгерского. Радуга, 1982. 400 с.
- Линков А. Международное соревнование 1924 года в Австрии. Пролетарский спорт. 1925. № 1. С. 7–15.
- Николаев А. Учебные основы по гимнастике для мужчин. Спортивный журнал. 1923. № 4. С. 42–43.
- Пельменев В. К., Конеева Е. В. История физической культуры. Учебное пособие. К., 2000. 186 с.
- Петров Е. Н. Очерки по истории физической культуры. Москва: Физкультура и спорт. 1938. 178 с.
- Поликарпова Г. М. История физической культуры и спорта. Всеобщая история физической культуры и спорта (часть 1). СПб: ГАФК им. ПФ. Лесгафта. 1999. Т. 114. 236 с.
- Решения второго Конгресса Коммунистического интернационала молодежи (9-23 июля 1921 г., Москва). (1921). Пг.: Изд-во Коммунист. Интернационала, 1921. 75 с.
- Укран М. Н., Шлемин А. М. Гимнастика. М.: Физкультура и спорт. 1977. 421 с.

REFERENCES

- Belinovich, V. (1923). Fizkul'tura. Urok gimnastiki [Physical Education. Gymnastics Lesson]. Sportivnyj zhurnal, (2-3), 10-14.
- Brykin, A. T., & Smolevskij, V. M. (1985). Gimnastika [Gymnastics]. M.: Fizkul'turai sport.
- Derzhavnyi arhiv Kiïvs'koï oblasti [State Archives of Kyiv Region]. F.559. Op.1, Spr.1.
- Duperron, G. A. (1930). Teoriya fizicheskoy kul'tury. Nauchnye osnovy fizicheskoy kul'tury. Sistematika fizicheskikh uprazhnenij. Metodika provedeniya uroka fizkul'tury. Uprazhneniya dlja urokov fizkul'tury [The Theory of Physical Culture. Scientific Foundations of Physical Culture. Systematics of Physical Exercises. Physical Education Lesson Methodology. Exercises for Physical Education Lessons]. L.: Vremja.
- Egorov, A.G., & Bogoljubov, K. (1984). Kommunisticheskaya partiya Sovetskogo Soyuz v rezolyutsiyakh i resheniyakh s"yezдов, konferentsiy i plenumov TSK: 1922-1925 [Communist Party of the Soviet Union in Resolutions and Decisions of Congresses, Conferences and Plenums of the Central Committee: 1922-1925]. (T. 3). Izdatel'stvo polit. lit-ry.
- Gaverdovskij, Ju. K., & Smolevskij, V. M. (2005). Sportivnaja gimnastika [Sport Gymnastics]. M.: Sovetskij sport.
- Goloshchapov, B. (2001). Istorija fizicheskoy kul'tury i sporta [History of Physical Culture and Sports]. Uchebnoye posobiye dlya studentov vyssh. Ped. Ucheb. Zavedeniy. M.: Akademiya.
- Izakov P. (1960). Etapi velikogo shljahu [Stages of the Great Path]. Fizkul'tura i sport, (11), 21–22.
- Kun, L. (1982). Vseobshhaja istorija fizicheskoy kul'tury i sporta [General History of Physical Culture and Sports]. Per. s vengerskogo. Raduga.
- Kuznecov, B. A. (1982). Sportivnaya gimnastika v SSSR [Sport Gymnastics in the USSR]. Spravochnik. Moskva: Fizicheskaja kul'tura i sport.
- Linkov, A. (1925). Mezhdunarodnoe sorevnovanie 1924 goda v Avstrii [International competition 1924 in Austria]. Proletarskij sport, 1, 7-15.
- Nikolaev, A. (1923). Uchebnye osnovy po gimnastike dlja muzhchin [Gymnastics Teaching Basics for Men]. Sportivnyj zhurnal, 4, 42-43.
- Pel'menev, V.K., & Koneyeva, Ye.V. (2000). Istoriya fizicheskoy kul'tury [The history of physical culture]. Uchebnoye posobiye. Kyiv.
- Petrov, E. (1938). Oчерki istorii fizicheskoy kul'tury [Essays on the history of physical culture]. Moskva: Fizicheskaja kul'tura i sport.
- Polikarpova, G. (1999). Istorija fizicheskoy kul'tury i sporta. Vseobshhaja istorija fizicheskoy kul'tury i sporta (chast' 1) [The history of physical culture and sports. General history of physical culture and sports (part 1)]. SPb: GAFK im. PF. Lesgafta, 114.

- Reshenija vtorogo Kongressa Kommunisticheskogo internacionala molodezhi (9-23 ijulja 1921 g., Moskva) [Decisions of the Second Congress of the Communist Youth International (July 9-23, 1921, Moscow)]. (1921). Pg. : Izd-vo Kommunist. Internacionala.
- Ukran M. N., & Shlemin A. M. (1977). Gimnastika [Gymnastics]. M. : Fizicheskaja kul'tura i sport.
- Vysshij sovet fizicheskaj kul'tury. (1925). Za edinstvo mirovogo raboche-krest'janskogo sportivno-gimnasticheskogo dvizhenija [For the unity of the world workers 'and peasants' gymnastics movement]. Proletarskij sport, 3, p.15.
- Zhuravin, M. L., Zagradskaja, O. V., & Kazakevich, N. V. (2002). Gimnastika [Gymnastics]. Ucheb. dlja stud. vyssh. ped. ucheb. zavedenij; Pod red. M. L. Zhuravina, N. K. Men'shikova. 2-e izd., ster.

Butenko Vladyslav

Ph.D. Student, <https://orcid.org/0000-0002-5523-3122>, islav80@gmail.com

Стаття надійшла / Article arrived: 07.10.2021

Схвалено до друку / Accepted: 29.10.2021